

SZAKKÖNYVTÁRI SEREGSZEMLE – NEGYEDSZER

Központi Statisztikai Hivatal Keleti Károly terem

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Társadalomtudományi Szekciója 2019. március 12-én rendezte meg a IV. Szakkönyvtári seregszemlét.

A szervezők célja idén is az volt, hogy az előadók vázolják a szakkönyvtárak jelenlegi helyzetét, a résztvevők megvitassák a szakkönyvtárügy aktuális kérdéseit, és az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően lehetőség volt egyes könyvtárak bemutatkozására is.

A Központi Statisztikai Hivatal Keleti Károly termében összegyűlt szakkönyvtárosokat Rózsa Dávid, a KSH Könyvtár főigazgatója, Kincses Áron, a KSH elnökhelyettese, és Villám Judit, az MKE Társadalomtudományi Szekció vezetője köszöntötte. Utóbbi dicsérettel szolt az immár negyedszer megszervezett rendezvény találó nevről: seregszemle, ami országos jelentőségű összejövetelt jelent, mely a résztvevők erejét, teljesítőképességét mutatja meg. (Sörény Edina, az EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztály vezetője később érkezve, az előadások között mondta tájékoztató jellegű üdvözlését.)

A programot négy szekcióra osztották a szervezők, az egyes részek címe összefoglalta az idei találkozó témáját is: 1. A tudományos könyvtárak jövőképei, 2. Könyvtárak a műszaki és a természettudományi felsőoktatásban, 3. Az egészségügyi szakkönyvtárak Magyarországon, 4. A jelen és a távlatok: a magyar tudományos könyvtárügy stratégiái.

Az első két szekció levezetője, Rózsa Dávid el-sőként Horváth Zoltánnét (könyvtári tanácsadó, OCLC-partnerfelelős, T-Systems Magyarország Zrt.) szólította a mikrofonhoz, aki *A tudományos könyvtárak és a mesterséges intelligencia – kölcsönhatások és inspirációk* címmel tartott

SZAKKÖNYVTÁRI
SEREGSZEMLE 2019

előadást. A mesterséges intelligencia nem új fogalom – vezette be előadását, már az 1950-es évektől emlegetik az agyi neuronokkal kapcsolatban, ám az adattal, információval, így a könyvtárakkal összefüggésben csak a 2000-es évektől használatos. A bennünket körülvevő világ intelligens rendszerek konvergenciája, szögezte le az előadó, majd a könyvtárakat érő inspirációkról, a globális digitalizáció hatásairól, az RFID szenzorokról, és a technológiák gyors változásáról szolt. Ma már nem dokumentumokat, hanem adatokat teszünk közzé a weben oly módon, amely ezeknek az adatoknak megszámlálhatatlan kapcsolódását teszi lehetővé – folytatta. Napjainkban a könyvtár olyan innováció, amely a hagyományos könyvtári feladatokat új módon végzi el. Hiszen a modern technológiák, okos gépek, berendezések segítségével a szövegfeldolgozás automatikussá vált, mely lehetővé és szükségessé teszi tudásbázisok, szakértői rendszerek kialakulását és kialakítását. 2001 óta szemantikus webről beszélünk, mely szabványos keretet biztosít az adatok korlátlan megosztására, újrahasznosítására, közösségek, intézmények és alkalmazások között. A mesterséges intelligencia értékmérője, hogy milyen szinten tudja szimulálni az emberi tevékenységet, problémamegoldást. A szemantikai keresés során a statisztika alapú, a szemantikai összefüggésekre koncentráló és az ontológiai tudásreprezentációk játszanak elsődleges szerepet. A mesterséges

intelligenciák lehetővé teszik a deep learning-et, a mélytanulást, immár nem a lehetőség, hanem a szükségszerűség szintjén. Az előadó végül gépi tanulási módszereket mutatott be, mint a Tensor Flow, a Vanda, melyet a T-Systems, és a Watson, melyet az IBM fejlesztett ki. Beszélt még a Semantic Scholar 2015 projektről és a Google Talk to book fejlesztéséről.

Őt követte Dér Ádám (osztályvezető, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ), aki *Az open access áttérés könyvtári vonatkozásairól* szólt. Több nemzeti konzorcium, így az EISZ is lépett abba az irányba, hogy a kiadókkal a „tisztá” előfizetői szerződések helyett átmeneti megoldást találjanak. Ismertette azt a törekvést, miszerint az előfizetői díjakba a közlési díjak is beépülnek, így a már meglévő források segítségével út nyílhat az OA publikálás megvalósulására, a költségek csökkentésére. Ezt a munkát az EISZ Programtanácsa határozottan támogatja, így az EISZ a jövőben kizárólag olyan folyóirat-előfizetési szerződéseket kíván kötni, amelyek megfelelnek az EISZ által nemzeti licenc keretében megkötött átmeneti Open Access szerződések követelményeinek. A konzorciumok egyre bátrabban mernek lépni, mert az esetleges sikertelen szerződések esetén is vannak alternatív lehetőségek: a cikkek, tanulmányok más úton, más forrásból is elérhetők. A munkát szintén támogatja a közérdekű adatok (előfizetői díjak, szerződések) nyilvános hozzáférése.

A második előadás közben érkezett meg Sörény Edina főosztályvezető asszony, aki tájékoztatást adott a Könyvtári és Levéltári Főosztály feladatairól. Ezeket a következőkben jelölte meg: ágazati megújulás, melynek feltétele a jogi szabályozás felülvizsgálata, valamint a feladatok és célkitűzések áttekintése. Ezek ismeretében a legfontosabb az országos könyvtári stratégia elkészítése, a 2021-2027 között megvalósítani tervezett könyvtári

célrendszer kidolgozása, melyben kiemelt szerepet kap a tudástámogatás. Figyelemmel a nemzetközi trendekre kell az Országos Könyvtári Rendszert bevezetni. Feladatként jelölte meg a közgyűjteményi digitalizálási stratégia megvalósítását az útmutatóként szolgáló Fehér Könyv mentén, valamint a Nemzeti Adattár Projekt megvalósítását.

A Könyvtárak a műszaki és a természettudományi felsőoktatásban című, második szekcióban először Szabó Noémi (könyvtárvezető, ELTE Természettudományi Kar Kari Könyvtár) ismertette a tudományos szakkönyvtárak sajátosságait: *A tudományos szakkönyvtárak Achilles-sarka* címmel. Az előadó, saját könyvtárából kiindulva felsőoktatási szakkönyvtárak gyengeségeinek okát a könyvtári szerepkör és a könyvtárhasználati szokások megváltozásában látja. Ezekben a könyvtárakban a könyvtárhasználók a tudományos kutatók és a hallgatók. A kutatókról szólva elmondta, hogy az elmúlt években gyors ütemben átalakult és folyamatosan változik a kutatói attitűd: fiatal kutatók, más életpályaképpel, külföldi trendeket követve, más módszerekkel kutatnak. Jelentősen megnövekedett az online információszolgáltatás jelentősége: a kutatók folyóiratokban publikálnak, multitasking módon dolgoznak, otthonról, illetve távolról kívánják elérni az információkat, elvárás az open access. Nem dokumentumok, hanem címek, idézetek, adatok, publikációk, idézések stb. állnak a tudományos kommunikáció középpontjában. A legfontosabb könyvtári szolgáltatások az MTMT és a folyóirat-adatbázisok. A hallgatók számára a könyvtár tanulótérre vált, melyben egyszerű könyvtárhasználatra, online elérhetőségre vágnak. Életük a közösségi oldalakon és ezek állandó jelenlétében zajlik connectivity „üzem módban”. Fontos elvárás részükről a smart campus, ezért a felsőoktatási intézményeknek és a könyvtáraknak, illetve a könyvtárosoknak

tisztában kell lenniük kommunikációs, információkeresési és információhasználati szokásaikkal. A másik fontos fogalom számukra a sustainability, ezért elvárásuk a green library, melynek jellemzői az energiatudatosság, szemkímélő világítás, zöld energiával működő telefon és laptop-töltő, energiatakarékos klíma, árnyékolórendszer. Az előadó figyelmeztette a könyvtárosokat: ha a könyvtárak nem tudnak fejlődni, változni, ha nem rugalmasak, és nem követik a trendeket, ha nem tudják magukat nélkülözhetetlenné tenni, feleslegessé válnak.

Ezután a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ (BME OMIKK) vezetője és egyik munkatársa, Marton József (főigazgató) és Molnár Anita (marketingfelelős) a BME OMIKK felhasználóbarát könyvtári fejlesztéseiről és terveiről tájékoztatta a szakmai közönséget. Az igazgató a könyvtár és a Neptun együttműködésében rejlő lehetőségeket, az egyetemi kar és a könyvtár kapcsolatát, a könyvtárhasználókat és azok olvasói-kutatói szokásait ismertette. A marketingfelelős pedig bemutatta az új honlapot, illetve azt az utat, amíg a sok tesztelés után elkészült egy letisztult, könnyen használható felület.

A második szekció záróelőadásaként Kollár Mária (könyvtáros, BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék) mutatta be a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Könyvtárát, *Építészet – Oktatás – Könyvtár* címmel. A Szakkönyvtári seregszemle jó gyakorlata, hogy mindig bemutatkozhat egy-két kicsi vagy az általa képviselt tudományágat, gyűjteményét, történetét tekintve különleges szakkönyvtár.

A büfébéd után Villám Judit (elnök, MKE Társadalomtudományi Szekció) levezetőként Barabás-Kovács Viktóriát (osztályvezető könyvtáros, Zala Megyei Szent Rafael Kórház) kérte fel előadásra, Az egészségügyi szakkönyvtárak Magyarországon című szekcióban, aki a Zala

Megyei Szent Rafael Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárának múltjáról, jelenéről és jövőjéről beszélt.

Majd Alexi Anna (könyvtárvezető, Egis Gyógyszergyár Zrt. Műszaki Könyvtár) következett, aki az Egis Műszaki Könyvtárában zajló szolgáltatásfejlesztésről és kutatástámogatásról szólt. Könyvtári munkájuk fókuszában a felhasználók személyes kérései állnak, az előadó így fogalmazott: „Szolgáltatásaik minden szempontból az egyéni igények alkotják.” A gyarapítás folyamata során valójában az igénylő határozza meg, hogy mi kerüljön beszerzésre, a dokumentumtípusok tekintetében pedig igen csak jellemző a sokszínűség: szabványok, piaci előjelzések stb. is bekerülnek az állományba. Katalógusuk is több mint katalógus, hiszen a teljes szövegű dokumentumok, speciális dokumentumok, e-könyvek, digitális cikkek visszakeresésére is lehetőséget biztosít. A felület egyben cikk igénylő rendszer is, hiszen a felhasználók itt adhatják le kéréseiket. Alexi Anna a képzések (online, személyes), adatbázisbemutatók fontosságát is hangsúlyozta, melyek könyvtárunkban rendszeresek.

Az utolsó szekcióban a magyar tudományos könyvtárügy stratégiai, jelene és távlatai kerültek a fókuszba. A szekció első előadója Nagy Zsuzsanna (főigazgató, Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtár, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma – EKK elnöke) volt. *Az egyetemi könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018–2023. Kinek, miért, hogyan és kivel?* című előadásában röviden bemutatta a nap folyamán is már többször hivatkozott „A felsőoktatási könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018-2023” dokumentumot, az elkészítését megelőző kérdőíves felmérést, amely kiterjedt – többek között – a felsőoktatási intézmények informatikai, infrastrukturális helyzetére, állományára, de a fenntartó – felügyelet – munkáltató kérdéskörökre

is. A fejlesztés kulcsterületei között az alábbiakat sorolta: 1. A gyűjteményépítés során komplex gyűjteményekben kell gondolkodnunk, amely a digitalizálást és a nemzeti kulturális örökség megőrzését is magában foglalja, ennek feltártsága és láthatósága növelése érdekében szükséges a korszerű könyvtári platform. 2. Könyvtári alapfeladatként jelölte meg a kutatástámogatást, intézményi tudástámogatást, nyílt elérésű tudomány alakítását, művelését, és harmadikként a hallgatói eredményesség támogatását. A dokumentum a gyengeségek között veszi számba a finanszírozás bizonytalanságából eredő infokommunikációs lemaradást, a humánerőforrás és utánpótlás problémáit, a munkatársi kompetenciák avulását (pl. a digitális kompetenciák fejlesztése kapcsán nemcsak az a kérdés, hogy mihez férünk hozzá, hanem az is, hogy tudjuk-e, hogy mihez kellene hozzáférnünk) és nem utolsósorban az alacsony béreket. Sikeres akkor lehet a munkánk, ha egymással és az érintett partnerekkel jól együtt tudunk működni, párbeszédben állunk a fenntartóval, helyesen határozzuk meg hosszú és rövid távú céljainkat.

Utána Rózsa Dávid (KSH Könyvtár) *Az országos szakkönyvtárak 2019-ben – egy felmérés eredményei* című előadásában ismertette azt a 2018 decemberi felmérést, amelyet 10 országos szakkönyvtár közreműködésével készült. A felmérést az országos szakkönyvtári stratégia megszövegezése érdekében végezték. A 10 könyvtár esetében változatos a fenntartói kör (minisztérium, felsőoktatási intézmény, önkormányzat stb.), gyakran többfunkciós intézmények. Eredményként képet kaptak a szakkönyvtárak munkatársainak életkori megoszlásáról, informatikai ellátottságáról. Az adatok közül kiemelném a következőket: tíz helyen hétféle! IKR működik, nagy különbségek mutatkoznak az elektronikus tárolókapacitásban, 9 helyen érhetőek el előfizetett adatbázisok, ebből nyolc helyen az EISZ-en keresztül.

Az előző előadásra építve Gaálné Kalydy Dóra (általános főigazgató-helyettes, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ) *A szakkönyvtárak stratégiai fejlesztési irányai: a szükség szülte lehetőségek* címmel ismertette a szakkönyvtári stratégiát, mely a szakkönyvtárak jövőképét a következő módon látja: „2022-re a szakkönyvtárak a megújuló könyvtári rendszer mozgatórugói, a könyvtári hálózati feladatok ellátásnak kulcsszereplői, a nyílt hozzáférésű dokumentumok őrzői és szolgáltatói lesznek.” Továbbá „A szakkönyvtárak az egyetemi könyvtárakkal együttműködve a tudományos kutatástámogatási rendszer fenntartói, fejlesztői, a magyarországi innovációs tevékenység szakirodalmi ellátói”-ként kell, hogy működjenek. A fejlesztés kulcsterületei között említett feladatok a következők voltak: Országos Felsőoktatási-, és Szakkönyvtári Platform létrehozása, amelyre épülhet egy Országos Tudományos Információs Rendszer. A tudománytámogatás területén a nyílt hozzáférés, a nyílt kutatási adatok és a nyílt tudomány támogatása a cél, amely nem valósítható meg egy „elveiben is átalakított könyvtárosképzés” nélkül.

A szakmai programot Gerencsér Judit (könyvtárvezető, Kúria Tőry Gusztáv Jogi Szakkönyvtára, MKE titkára) korreferátuma zárta, az előző előadásokra reflektálva. Összefoglalásának a kulcsszavai a következők voltak: új ismeretek, új képességek, kompetenciák, a világ új trendjei; változás, fejlődés, innováció; folyamatos párbeszéd, új könyvtári tér és funkciók; feladatmegosztás és együttműködés; digitális gondolkodásmód.

Ásványi Ilona

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár

Török Beáta

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

Könyvtára